

istodobno izgrađivati i specifičan disciplinarni senzibilitet koji, uostalom, i razdvaja izvođenje kvalitativnih metoda u etnologiji i kulturnoj antropologiji od izvođenja sličnih kvalitativnih metoda u drugim znanostima. Priručnik će zasigurno biti vrlo koristan studentima i znanstvenicima etnolozima i kulturnim antropolozima, ali i svima drugima koji se upuštaju u terenski rad i intervju – sociolozima, geografima, povjesničarima i psiholozima, a također i arhitektima i umjetnicima te zainteresiranim amaterima. Terenski rad koji je svojedobno možda ponajviše izvođen unutar etnologije na domaćoj znanstvenoj sceni, u današnje je vrijeme zanimljiv mnogim strukama i disciplinama, stoga je ovaj priručnik i pravodobno objavljen jer upućuje na disciplinarnu specifičnost i kompleksnost terena koja se često previđa.

Za kraj spomenimo još dvije novine. Jedna se odnosi na to da se na kraju svakog poglavlja donose pitanja kroz koja čitatelj/student/početak može promisliti koliko je i kako razumio i usvojio teme, probleme i pojmove u poglavlju. Druga je novina ta da je riječ o prvoj knjizi *HED biblioteke* kojom se Hrvatsko etnološko društvo predstavlja znanstvenoj javnosti novom nakladničkom cjelinom koja je osim tiskanih izdanja primarno usmjerena na digitalna izdanja, odnosno na elektroničke knjige koje su otvoreno dostupne na stranicama Društva (www.hrvatskoetnoloskodrustvo.hr). Time će se zasigurno osnažiti recepcija etnoloških i kulturnoantropoloških radova i znanja ne samo u akademskoj nego i u širokoj javnosti.

Valentina Gulin Zrnić

**Jelka Vince Pallua: *Zagonetka virdžine.*
*Etnološka i kulturnoantropološka studija***

Zagreb: Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar, Biblioteka Studije 18,
2014., 310 str.

Pod pažljivom i nadasve mudrom paskom muze Klio, a posvećena “svim nevidljivim ženama iz/u povijesti”, svjetlo dana ugledala je knjiga Jelke Vince Pallua *Zagonetka virdžine. Etnološka i kulturnoantropološka studija*. Knjiga je posvećena fenomenu virdžina/tobelija, tj. zavjetovanih djevojaka, osebujnoj običajno-pravnoj instituciji u kojoj žena “mijenja spol” i u obitelji preuzima ulogu muškarca. Kao takva prihvaćena je i uvažavana ne samo u svojoj obitelji nego i u široj zajednici.

Kako se već iz naslova vidi, istraživački interes i pitanje autorica je nazvala “zagonetkom”, pa je njezino odgonetanje koncipirala kao znanstveno djelo u pravom

smislu te riječi: slijedila je “Trag(om) virdžina”, objasnila “Rasprostranjenost pojave” (tabličnim i kartografskim prikazima prema građi upitnica *Etnološkog atlasa Jugoslavije*, građe iz pisanih izvora, komentara uz karte, nadalje slijedila trag istarskih žena u muškom odijelu, te virdžina na Apeninskom poluotoku. Uputila je na “Raznoliko lice virdžine”, napokon odgonetala “Zagonetku virdžine” (što podrazumijeva promišljanja i vlastite interpretacije o matrijarhату, patrijarhату, običajnom pravu, različitim tumačenjima ...). Priložila je posebno opsežan “Kronološki niz svjedočanstava”. Dakako, tu su “Izvori i literatura”, “Sažeci” (na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku) te “Bilješka o autorici”.

Zagonetka? U čemu je zagonetka? Pa sigurno da jest u nečemu/ mnogočemu kad su se razna imena iz europskoga akademskog svijeta još od pretprošlog stoljeća upuštala u gotovo pustolovna istraživanja u “svijet na rubu”, “najzabačenija i najnerazvijenija” područja ‘bolesnika s Bospora’ pa i Europe, trenirajući “prosvijećenu civiliziranost i imperijalnu superiornost”! Odnosno, kao paternalistički pohod “nametljivih stranaca” u jednu civilizacijsku misiju kultiviranja zaostalih Balkanaca.

Zagonetka? Je li riječ o slobodi izbora, pravima žena, dobrobiti zajednice, specifičnim potrebama društva, ispravljanju i premošćivanju narušene društvene konstrukcije (ako ništa drugo, pa barem da se izbalansira broj pušaka), pita se autorica. Odgovara: da, radi se o svemu tome, ali sve je promatrano i dakako interpretirano očima Drugih o Drugima kao običajno-pravna dosjetljivost pri funkcioniranju zajednice, očuvanju imovine ili pak obiteljske časti.

Moguće je ipak odgonetka u razumijevanju virdžina, prema autoričinu mišljenju, u gledištu da su to bile žene koje su možda bile dovoljno pametne da poboljšaju svoj život i položaj varkom koju je prihvatila ne samo uža nego i šira zajednica. Ali ipak autorica utvrđuje: to je kulturom oblikovana društvena pojava nastala kao odgovor na potrebe kolektiva, a ne pojedinca i svakako ne rodnog poriva.

Nadalje, autorica odgoneta: “... suvremena tumačenja pojave virdžina povezuju se kao izraz želje za poboljšanjem položaja žene i stjecanjem individualnih sloboda”. Bi li to bio suvremeni mit? A u razlučivanju mita od realnosti i sama je autorica prešla dug i mukotrpan put.

Autorica se dakle bavila oduvijek a posebno danas važnom, te u znanosti uvijek aktualnom temom. Prikazala ju je kompetentno u svom odista originalnom istraživanju. U hrvatskoj etnologiji u daljnjoj i/ili bližoj prošlosti nije bilo mnogo istraživanja na istu i sličnu temu. No, ona koja su se provodila ili se provode u recentno doba, imaju dobre rezultate. Međutim, ta su istraživanja, posebno u segmentima koji su bili u fokusu njihova zanimanja, dijelom fragmentarna,

dijelom se udaljuju od suvremenih teorijsko-metodoloških pristupa znanstvenih povijesnih i kulturnoantropoloških istraživanja, a ponajviše su udaljena od autoričina teorijskog pristupa. Autorica je proširila znanstvenoistraživačko polje (unutar tematskoga kruga) razumijevanjem virdžina kao zajednice, kao posebnog fenomena cijelog sklopa društveno-ekonomskih odnosa, reguliranja tih istih društveno-ekonomskih odnosa, društvene dinamike i solidarnosti u zajednici, o hijerarhiji i odnosima moći, o rodnim podjelama, o transformaciji običajnih praksi stjecajem za tu zajednicu nepovoljnih okolnosti, reprezentaciji i kontinuitetu. Potvrdila je izvanrednu teorijsku informiranost, jednako tako dobre sposobnosti studijskog i arhivskog rada, te je slijedom toga uspješno oblikovala vlastiti teorijsko-terminološki i metodološki okvir u istraživanju. Stoga knjiga ima jasno i precizno razrađenu koncepciju iz koje je vidljiva ozbiljnost u pristupu istraživanja, precizno su objašnjene namjera istraživanja, ciljevi, analitički postupak te interpretacija istraživane teme u širem kontekstu. Osim toga, autorica je u istraživanju visoko vrednovala povijesni i geografski kontekst.

Knjiga je osim za stručnu i znanstvenu publiku, poticajno štivo za sve poštovatelje povijesti, tradicije i kulture, za medije, za političare, za djelatnike s područja različitih kulturnih događanja, za vladine i nevladine udruge koje se zanimaju za složenost društveno-ekonomskih odnosa i prilika.

U hrvatskoj znanosti ova knjiga predstavlja prvo sustavno istraživanje fenomena virdžina/tobelija – osoba koje plijene pozornost svojim osebujnim stilom i načinom života.

Istraživanje je podrazumijevalo analitičku obradu i raščlambu građe (relevantne literature i drugih izvora, te rezultata autoričinih vlastitih empirijskih istraživanja) što joj je omogućilo podastrijeti nove spoznaje o istraživanoj temi. Zahvaljujući takvoj istraživačkoj sveobuhvatnosti knjiga predstavlja jedinstvenu monografiju o virdžinama, tom društvenom i kulturnom fenomenu prisutnom na istraživanom prostoru zapadnog Balkana dugi niz stoljeća. Ova knjiga doprinosi etnologiji i kulturnoj antropologiji na više načina. Osim što je proširila znanstvenoistraživačko polje, osvijetlivši užu problematiku navedene teme, interpretirala je pitanja koja su se desetljećima nametala brojnim znanstvenicima koje je zanimala ista problematika, a ta je situirana u širokom rasponu: od tradicijskih obrazaca življenja, obiteljskog ustrojstva, persistentnim neodricanjem od tradicije i običajne prakse, do pitanja položaja žena u užoj i široj privatnoj (obiteljskoj) i javnoj sferi, studijama o rodu, migracijama stanovništva, napokon i identitetu.

Naime, u današnjem globaliziranom svijetu često čujemo da promjene načina života i ubrzani tempo života stvaraju “kulture bez korijena”; no kad pred sobom imamo ovakvu knjigu, ipak ne možemo ne pomisliti kako zapravo ti

suvremeni identiteti nisu varke ni pseudoidentiteti nego autentični odraz stvarnosti – jer govore o ljudima koji su živjeli i još žive na ovim/tim i njima susjednim prostorima. Listajući i čitajući o tome kako su nekada ljudi ovdje živjeli, kakvi su im bili svakodnevni i blagdanski dani, kako su gospodarili, kakve su običaje imali, u što su vjerovali, kako su osnivali obitelji ili pokapali svoje mrtve, kamo su se (ra)selili ili bivali raseljavani, gdje i kako žive danas. Odgovorima na ta i slična pitanja možemo jednim dijelom odgovoriti na jedno od ključnih etnoloških i kulturoantropoloških pitanja: gdje nastaje i traje zajedništvo i pripadanje svojoj (užoj) i široj zajednici, te gdje i uz pomoć kojih mehanizama zajedništvo postaje konstitutivni element identiteta?

To zajedništvo – pokazuje i ova knjiga – živi u prošlosti, povijesti i kulturi. Ono živi u globalnosti i lokalizmu istodobno. A u objektivnosti ovih parametara nalazi se i subjektivnost.

Stoga ova knjiga donosi jedinstvenu povijesno-kulturnu građu, materijal stručnjacima i znanstvenicima za proučavanje, studentima za učenje, a prijateljima i ljubiteljima tradicije atraktivno štivo.

Jadranka Grbić Jakopović

Milana Černelić, ur.: *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*

Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF press – Subotica: Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata, 2014., 523 str.

Objavljena je knjiga, zbornik radova pod naslovom *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*. Ona ima posebno znanstveno, nacionalno i društveno značenje s više aspekata. Prije svega, to je stručno i znanstveno djelo o tradicijskoj baštini i suvremenoj kulturi ove hrvatske subetničke skupine. Nadalje, važno je djelo s obzirom na aktualnost regionalnih znanstvenih kulturoloških studija u tekućim eurointegracijskim procesima te napose važno djelo o Bunjevcima s obzirom na osjetljivost njihova pravnog i političkog položaja u Srbiji.

Statistički podaci popisa stanovništva upozoravaju na kontinuirani trend pada broja pripadnika hrvatskih nacionalnih manjina (osobito u susjednim državama), pa tako i Bunjevaca u Srbiji, a kako se već podulje vrijeme govori o njihovoj ubrzanoj asimilaciji, napose zamiranju i nestanku njihove kulture, tradicije i identiteta, vrijedno je imati u ruci knjigu koja je autentično svjedočanstvo